

Beşik

Beşik bəşər oğlunun yer üzündəki ilk mənzilidir. Onun quruluşu dünyanın ilkin təsəvvürlərdəki mifik modelinə uyğundur. Göy türk qamlarının görüşlərində dünya yurd (çadır) şəklindədir. Kosmosdakı Ağ yol (Süd yolu, Kəhkəşan) çadırın tikişləri, ulduzlar isə işıq üçün açılan dəliklərdir. Tanrılar hərdən çadır açırlar ki, yerə tamaşa etsinlər. «Kitabi-Dədə Qorqud» eposunun finalında oğuz-türk elinin iki qanadı bir-birinə asi düşüb vuruşur,

Əsrlər boyu beşik azərbaycanlıların məişətində əsas yatacaq vasitələrindən biri kimi işlənməsinə baxmayaraq, nədənsə, son illərdə ona maraq azalmışdır. Buna görə də respublikamızın şimal-qərb bölgəsini gəzərək beşik ustasına rast gəlmədik. Təkcə Şeki şəhərində xarrat Akif Xəlilovun emalatxanasında ona hərdən beşik sifariş verildiyini eşitdik.

nəticədə şər məğlub olur. Qələbədə sonra elin başçısının gördüyü ilk iş bundan ibarətdir ki, «Qazan gög alan çəmənə çadır dikdirdi». Göründüyü kimi, burada qurulan çadır göylə əlaqələndirilir. Məhz qam inamında göstərilir ki, dünyanın bütövlüyünə qarşı yönələn təhlükələr aradan qaldırılanda el Göy Tan-

Usta böyük həvəslə beşik düzəldir. Onun nəvələri də babalarının yolunu davam etdirmək istəyirlər. Görəsən, beşik düzəltməyin sirlərini öyrənəcəklərimi?

en başlıca nişanəsi sayılırdı. Və bütün rənglərin ağ rəngdən yarandığı ehtimal olunurdu. Ağ otaq (çadır) işıqlı – Yuxarı dünyanın modeli idi. Qırmızı qanın dəyişməzliyini, bolluğu, bərəkəti və torpağı mənalandırırdı. Bu, orta dünyanın -Yerin işarəsi idi. Qara isə ölümü, fəlakəti, şəri ifadə edirdi. Qara çadır Yeraltı aləmin nişanəsiydi. Üçqatlı dünyanı əks etdirən çadırlarda hər şey konkretir və hər dünya özünəməxsus əlamətləri ilə nəzərə çatdırılır. Sonrakı boylarda üç deyil, bir çadırla da kainatı simvollaşdıran təsvirlərə rast gəlirik.

Beşik də bu mənada çadıra bənzədilərək qurulub. Onun yuxarı hissəsi göylə, ortası - yatacağı yerlə, dairəvi ayaqları isə o biri aləmlə əlaqələndirilib. Beşiyin yırğalamaq üçün nəzərdə tutulan ayaqlarının yarım dairəvi quruluşunun bir mənası da odur ki, beşiyin – körpənin ilk məskəninin o biri dünya ilə bağlılığı qırılsın.

El adətincə, boş beşiyi yırğalamazlar. İnsanlarsız dünya boş qalır. Boş beşik yırğalansa, şər qüvvələr onun içərisinə doluşar və o evdə uşaq doğulmaz. «Koroğlu» dastanında Nigar xanımın oxuduğu bir nəğmədə deyilir:

**Necə baxım ev-eşiyə,
Yaralı könlüm üşüyə.
Toz bürümüş boş beşiyə
Şirin layla çalan yoxdur.**
Beşiyin boş qalması övladsızlığa işarədir.

rının şərəfinə göy altında mifik dünya modelini simvollaşdıran göy rəngli, başı göyə çatan çadır qurulmalıdır.

Azərbaycan türklərinin qam görüşlərində isə bütöv kainat üç çadırdan ibarətdir: ağ, qırmızı və qara. Birincidə Günəş tanrı, ikincidə insanlar – oğuz tayfaları, üçüncüdə isə günaha batanlar məskunlaşırlar. Abidədə həmin təsəvvürlərə söykənən mifik dünya modelinin tam təsvirinə rast gəlirik. İlk boyda göstərilir ki, Bayındır xan «bir yerə ağ otağ, bir yerə qızıl otağ, bir yerə qara otağ qurdırımışdı. «Kimün ki, oqlı-qızı yoq, qara otaqa qondurın, qara keçə altına döşən, qara qoyun yəxnisindən öginə gətirün. Yersə, yesün, yeməzsə, tursun - getsün» – demişdi. «Oğlı olanı ağ otağa, qızı olanı qızıl otağa qondurın. Oğlı-qızı olmayanı allah-təala qarğıyıbdır, biz dəxi qarğarız, bəllü, bilsün» - demiş idi». Otaq burada «Dünya Çadırı» mənasındadır. Diqqət yetirin, kişi başlanğıc - ağ rənglə, qadın başlanğıc isə qırmızı rənglə əlaqələndirilir. Ağ - işıq, aydınlıq, müdriklik demək idi və tanrının

Biz usta Akifin bir el mahnısını zümzümə edərək beşik hazırlamasını axıradək izlədik. Şkillərə baxın və düşünün: Nigar xanımın dediyi kimi, niyə beşikləri toz basmalıdır?

əlamətdir. Ona görə ki, 40 gün ərzində körpənin taleyi – alın yazısı yazılır. Qələm onun gələcək həyatının başqa şəkllə düşməsinə yardım edər.

İnsan dünyadan köçəndə də onun gerçək ələmlə rühi bəğlilığının müddəti qırx gündür.

Körpə 15 və 40 günündə çimizdirilir. Bu zaman suya daş və buğda atırlar. İstəyirlər ki, uşağın zərif sümükləri daş, qaya kimi möhkəm, dağ tək vüqarlı olsun, güzaranı isə buğdalar qədər bərəkətli, bolluq içərisində keçsin. Sonra təmizlənmiş uşağı beşiyə qoyub layla çalırırlar, yatırırırlar.

Maraqlıdır ki, dilimizdə işlənən “beşik” kəlməsi “ocaq” sözü ilə birlikdə daha geniş mənə tutumuna malikdir. Başlanğıcda təkə körpənin yatacağını bildirdiyi halda, hazırda mənəvi daşıyıcılara qoşularaq ali varlıqları diqqət mərkəzinə çəkir: mədəniyyətin beşiyi, şairlər beşiyi, musiqinin beşiyi, igidlərin beşiyi və s. Xalq üçün “beşik” kəlməsi müqəddəs sayıldığından onu heç vaxt pis məfhumlarla yanaşı işlətməzlər. Məsələn, “şərin beşiyi” deməzlər, “şərin yatağı” şəkllində işlədərler.

Xalqın ağır qarğışlarından birində məsələ çox kəskinliklə qoyulur: “Beşiyin həmişə boş qalsın!”

El adətinə görə, körpə doğulandan sonra 40 gün evə yad adam gələ bilməz. Niyə? Ona görə ki, bu müddət ərzində onun bədənini ol-duqca zəif və ruhu hələ o biri ələmlə əlaqəli olur. Düşdüyü məkanda – yeni ailə ocağına alıxanacan kənardan evə qədəm basanlarla birlikdə, xəlvəti içəri şər ruqlar da soxular, uşağın gerçək dünyadan əllərini üzər.

Uşağın yanına yaxınları gələndə belə ciblərindəki acı və pis şeyləri çıxarıb gözdən uzaq yerdə qoyurlar. Onlar özləri ilə ancaq şirni, noğul gətirə bilərlər. Xüsusilə tütən, istiot, soğan və sarımsaqla birlikdə uşaq yatan otağa daxil olmaq qəbahət sayılır. Qələm də gətirmək pis

